

Overview
**Environmentally Related Taxes in OECD
Countries : Issues and Strategies**

Czech Version

Overviews are translated excerpts of OECD publications.
They are available free of charge on the Online bookshop (www.oecd.org).

This Overview is not an official OECD translation.

ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT

ENVIRONMENTÁLNÍ DANĚ: OTÁZKY A STRATEGIE¹

OECD Policy Brief

Neautorizovaný překlad materiálu OECD.

Přeloženo: Milan Ščasný a Lucie Kuberová²

Jak se mohou daňová politika a politika ochrany životního prostředí vzájemně posílit?

Členské země OECD čelí mnoha environmentálním výzvám – od ochrany ozónové vrstvy přes kvalitu ovzduší, acidifikaci a eutrofizaci, kvalitu vod a zajištění zdroje vod, nakládání s odpady až po ztrátu biodiverzity. Jednou ze současných hlavních priorit většiny členských států je snížení skleníkových plynů v boji proti změně klimatu tak, aby byly splněny závazky Kjótského protokolu. Jen několik zemí je však v současnosti na cestě k naplnění těchto závazků. V členských zemích roste zájem o širší problémy spojené s udržitelným rozvojem, které se také staly hlavním tématem setkání Rady ministrů zemí OECD v roce 2001.³

Během posledních desetiletí rostla v zemích OECD role ekonomických nástrojů v ochraně životního prostředí. V tomto kontextu je výrazná zejména rostoucí role environmentálních daní. Materiál OECD popisuje užití těchto daní jednotlivými členskými státy v současnosti a diskutuje otázky a strategie spojené s jejich širší aplikací.⁴

¹ V materiálu OECD, jako i v jiných relevantních anglických publikacích se užívá termín „**environmentally related taxes**“. Jedná se o daně, ale také o poplatky, příp. úhrady, které jsou uvalované na zboží nebo služby, jejichž výroba nebo spotřeba má negativní vliv na životní prostředí (tyto daně zahrnují také např. spotřební daně na motorová paliva nebo silniční daň). Ačkoliv dojde k jistému zjednodušení, bude v překladu tento termín překládán pouze jako „**environmentální daně**“. Tam, kde je v originálu užitý termín „**environmental taxes**“, bude překládán jako „**daně k ochraně životního prostředí**“.

Environmentální daně tvoří v závislosti na národních definicích širší množinu ekonomických nástrojů než daně k ochraně životního prostředí. Oproti daním k ochraně životního prostředí, které byly zavedeny obvykle z důvodů ochrany životního prostředí, environmentální daně zahrnují i daně, které byly v minulosti zavedeny z důvodů čistě fiskálních, ačkoli výrazně ovlivňují kvalitu životního prostředí; pozn. překladatele.

² Další dotazy: Centrum pro otázky životního prostředí Universita Karlova v Praze, U Kříže 8, 158 00 Praha 5; tel.: 02/510 80 351; e-mail: milan.scasny@czp.cuni.cz. [Zpracováno v rámci Platformy pro environmentální fiskální reformu v České republice.](#)

³ Komuniké z tohoto setkání, které se konalo 16.-17. května 2001, *mimo jiné* ustavuje: „Implementace nástrojů jako jsou obchodovatelná povolení, ekologické daně, zrušení podporných programů, které mají škodlivé environmentální účinky v zemědělství, rybářství, dopravě, energetice, zpracovatelském průmyslu a jinde, by měly být navrhovány a aplikovány s ohledem na podmínky dané země.“ „OECD bude pokračovat v pomoci vládám ... při identifikování překážek reforem politik; překážek, které mohou být překonány především lepším užíváním ... tržně orientovaných nástrojů a snižováním environmentálně nepříznivých podpor; a dále pak při prohlubování analýz užití těchto nástrojů.“

⁴ viz „Environmentally related taxes in OECD countries: Issues and Strategies“, OECD. Paris, 2001.

Všechny členské země zavedly daně k ochraně životního prostředí, ačkoliv v různé míře. Počet zemí, které implementovaly širší zelenou daňovou reformu, se stále zvyšuje, ostatní země tento krok zvažují. Daně k ochraně životního prostředí podporují princip „znečišťovatel platí“. Podle tohoto principu by se měly náklady spojené s předcházením a snižováním znečištění odrážet v cenách výstupu zboží a služeb, které toto znečištění způsobují v důsledku jejich výroby a/nebo spotřeby. Úroveň znečištění v dané zemi je však ovlivňována i jinými faktory než užitím ekonomických nástrojů.

Jak ukazuje graf 1, výnosy environmentálních daní tvoří v zemích OECD v průměru zhruba 2 % HDP.⁵ Tyto daně jsou zaváděny, aby podpořily četné cíle politik, které jsou výsledkem veřejné volby mezi jednotlivými konfliktními zájmy. Z hlediska životního prostředí představují environmentální daně cenový signál, který pomáhá zajistit, aby znečišťovatel zahrnul do rozhodování o výrobních či spotřebních strategiích také znečištění životního prostředí. Daně jsou flexibilním politickým nástrojem, který pomáhá minimalizovat náklady dosažení určitého cíle znečištění a poskytuje pobídky pro technologickou inovaci a další snížení emisí.

Informace o velikosti příjmů z environmentálních daní by ale neměla být spojována s „nakloněností“ dané země životnímu prostředí a environmentální přijatelností daňového systému, aniž bychom měli detailnější informace o daních. Spojitost mezi výnosy a environmentální účinností může být zeslabena přinejmenším ze tří důvodů. Za prvé, některé významné environmentální cíle mohou být dosažitelné v určitých oblastech i při nízké úrovni zdanění. Za druhé, environmentální účinnost některých daní závisí stejně, ne-li více, na relativní výši daňových sazeb pro příbuzné výrobky (jako např. benzín a nafta) jako na jejich absolutní výši. Za třetí, některé daně k ochraně životního prostředí jsou natolik efektivní, že destruuji svůj vlastní základ, a tudíž přinášejí malý nebo žádný výnos. Zajímavý příklad nabízí daň uvalená v Dánsku na niklo-kadmiové dobíjecí baterie. Aby došlo ke snížení používání těchto baterií, které jsou velmi toxické, nebylo ani nutné zavést vysokou daň, zvláště když jejich ekologicky šetrnější alternativy nebyly zdaněny vůbec. Výnosy této daně se brzy po jejím zavedení významně snížily, a tím vysoká environmentální účinnost vedla k destrukci samotného daňového základu.

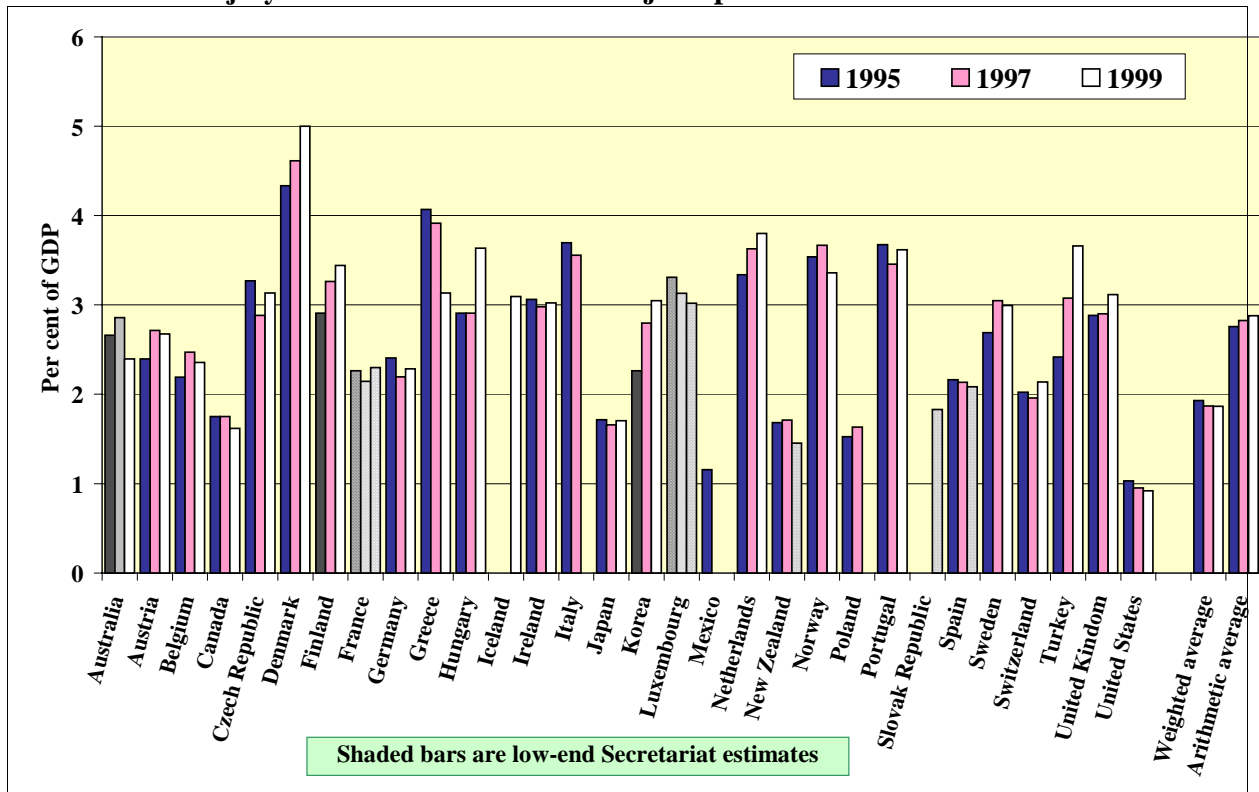
V současnosti největší část výnosů environmentálních daní tvoří daně z koupě nebo užívání motorových vozidel a ze spotřeby paliv, zahrnující daně z benzínu a nafty (viz obrázek 2). V některých zemích jsou tyto daně aplikovány na široké spektrum dalších problémů životního prostředí. Přesto však v mnoha zemích stále existuje prostor pro další užití environmentálních daní.

V zemích OECD roste počet dokladů o účinnosti environmentálních daní jako prostředku ke snížení škod na životním prostředí. To je patrné z odhadu cenové elasticity poptávky po ekologicky nešetrných výrobcích. Dostupné údaje ukazují na obvykle mnohem výraznější reakci poptávky na změny cen např. energií v dlouhodobém než krátkodobém horizontu, což napovídá, že důsledná dlouhodobější implementace environmentálních daní může snížit spotřebu energie a přispět ke zlepšení životního prostředí. Obdobně úpravy daňových sazeb substitučních (konkurenčních) energetických zdrojů mohou vést k výraznému přesunu v užití

⁵ viz také OECD/EU databáze k ekologickým daním a poplatkům, které jsou k dispozici na www.oecd.org/env/tax-database

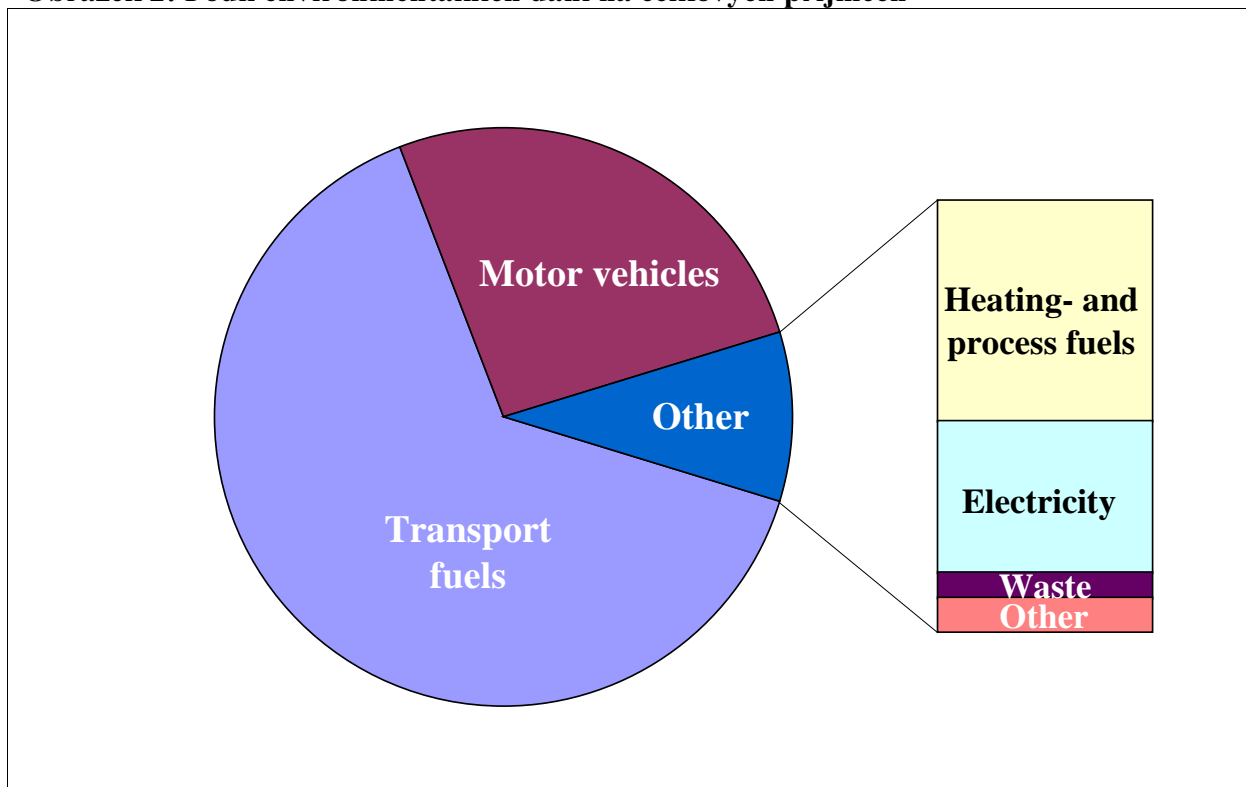
jednotlivých druhů paliv („fuel switching“), jestliže daňové sazby na energetické výrobky jsou upraveny a změněny podle environmentálních kritérií.

Obrázek 1: Příjmy z environmentálních daní jako procento HDP

Zdroj: OECD/EU databáze environmentálních daní.

Obrázek 2: Podíl environmentálních daní na celkových příjmech

Zelené daňové reformy mohou být implementovány pomocí celé řady komplementárních opatření jako je *restrukturace existujících daní*, např. z energie nebo dopravy, tak aby byl zohledněn znečišťující potenciál jednotlivých aktivit nebo výrobků, nebo *zavedením nových daní*, např. z čerpání a znečištění vody, z odpadů, ekologicky nešetrných chemikálií atd. Je také velice důležité *odstranit nebo upravit ekologicky nepříznivé fiskální úlevy a podpory* jako jsou daňové výjimky nebo dotace, které mají škodlivé efekty na životní prostředí, s ohledem na ne-environmentální cíle úlev a podpor, které měly zajišťovat.

Podmínky, které ovlivňují výslednou podobu daňového systému, se mezi jednotlivými státy liší. Podobně rozdílný je také stav životního prostředí a zdroje ekologických problémů v zemi. Jednotlivé státy také rozdílně přispívají k regionálním a globálním problémům životního prostředí, k jejichž řešení je zapotřebí mezinárodní spolupráce. V kontextu současných strukturálních a regulativních reforem v ekonomikách OECD, by země měly vzít v úvahu příležitosti a potenciál pro ekologizaci (ozelenění) daňových systémů s ohledem na jejich specifické ekonomické, fiskální a ekologické podmínky.

Jak implementovat environmentální daně?

Při zavádění environmentálních daní by měly být hned od počátku jasně stanoveny environmentální (a další) cíle politik. Při rozhodování o konkrétním opatření by pak každá země měla pečlivě přezkoumat škálu opatření, která by mohla daných cílů potenciálně také dosáhnout. Měla by být vypracována důkladná analýza nákladů a přínosů každé varianty, stejně tak jako vyhodnoceny současně užívané nástroje a politika tak, aby bylo možné zhodnotit relativní přínosy alternativních opatření.

Environmentální daně mohou být často výhodně zaváděny v rámci tzv. „balíčků“ opatření, např. v kombinaci s dalšími (politickými) nástroji jako jsou dobrovolné dohody, normativní regulace (typu „naříd a panuj“) nebo obchodovatelná povolení. Dále musí být analyzována všechna pro a proti těchto „balíčků“.

Mezinárodní konkurenceschopnost

Velkou překážkou pro implementaci environmentálních daní je v některých případech strach ze snížení mezinárodní konkurenceschopnosti v nejvíce znečišťujících, často energeticky náročných, odvětvích hospodářství. Dosud však nebylo prokázáno, že by environmentální daně, v současnosti zaváděné zeměmi OECD, vedly k významnému snižování konkurenceschopnosti v některém sektoru. Může tomu tak být částečně proto, že zavádění environmentálních daní těmito zeměmi bylo doprovázeno úplnými či částečnými výjimkami pro energeticky náročný průmysl. Databáze OECD/EU vskutku ukazuje, že environmentální daně jsou uvaleny téměř výhradně na domácnosti a sektor dopravy. Výjimky a úlevy vedou k neefektivnímu snižování znečištění a podkopávají také aplikaci principu „znečišťovatel platí“. Zjištění, že nedochází k narušování konkurenceschopnosti, je také v souladu s výzkumy ekonomické výkonnosti. Ty ukazují, že konkurenceschopnost v jednotlivých sektorech je silně determinována rozvojem dovedností a kapitálovými investicemi. Jednotlivé

sektory v rámci každé země jsou navíc rozdílně vystaveny mezinárodnímu obchodu a konkurenci.

Plošné výjimky pro znečišťující výrobky spolu s úlevami pro silně znečišťující průmysl mohou významně snížit účinnost environmentálních daní při omezování znečištění a zároveň vedou ke snižování motivace pro rozvoj a zavádění nových technologií.

Existuje několik možností, jak efektivněji zavádět environmentální daně, aniž by byla současně snížena konkurenceschopnost dané země. Za prvé, ekologicky motivované reformy by měly být integrovány v rámci širší fiskální reformy. Vliv na sektorální a celonárodní konkurenceschopnost pak bude ovlivněn kombinovaným efektem těchto reforem. Mohou tak být sníženy možné negativní dopady na konkurenceschopnost v některých sektorech z ekologicky motivované části širší reformy. Mělo by být také bráno v úvahu, že zatímco některé sektory mohou čelit čistým ztrátám konkurenceschopnosti v důsledku daňové reformy, ekologicky šetrnější sektory mohou svou konkurenceschopnost naopak posílit. Země by měly mít zájem, aby k takovýmto strukturálním změnám docházelo.

Včasné oznámení zavádění environmentálních daní a zvýšení daní stávajících a postupné omezování nebo odstraňování stávajících úlev a výjimek jsou dvě možnosti, které mohou implementaci usnadnit, zvýšit efektivitu ekologických daní a zároveň vzít v úvahu konkurenceschopnost sektorů.

Spíše než užití úplných výjimek by pozornost měla být věnována duální („two-tier“) struktuře sazby daně, s nižší daňovou sazbou pro sektory více vystavené mezinárodní konkurenci. Negativní efekty výjimek a snížených sazeb na životní prostředí mohou být do jisté míry omezeny tím, že podniky, které z těchto výjimek a slev těží, se zároveň zaváží k přísnějším opatřením ke snižování emisí, například prostřednictvím vyjednaných dobrovolných dohod, jež by měly být doprovázeny vhodným systémem monitoringu, kontroly a sankcí. Dále v případech, kdy jsou výjimky a úlevy poskytovány z důvodu zachování konkurenceschopnosti, mohou země uvalit environmentální daně na tyto podniky a část příjmu z těchto daní vrátit zpět do průmyslu a přidělit pro zavádění inovativních metod takovým způsobem, aby mezní pobídky ke snížení znečištění nebyly sníženy.

V některých zemích také existuje prostor pro zlepšení stávajícího systému daňových úlev tak, aby zbylé výjimky a kompenzace byly jasně nasměrovány k dosažení zamýšlených cílů. Pečlivý výběr a zacílení těchto úlev by vedlo ke snížení ekonomických nákladů nutných k dosažení daného ekologického cíle včetně závazků podepsaných v rámci Kjótského protokolu.

Zaměříme-li se na překážky širšího použití ekonomických nástrojů – a daní především – mělo by být bráno v úvahu, že také alternativní nástroje užívané ke snížení znečištění životního prostředí, jako je např. (normativní) regulace, ovlivňují náklady jednotlivých podniků, a tím i konkurenceschopnost jednotlivých odvětví, jakož i celé země. Dobře navržené environmentální daně pomohou prostřednictvím zvyšování ekonomické efektivity, jímž je daného cíle dosahováno, minimalizovat i nepříznivé dopady na konkurenceschopnost dané země.

Další cestou, jak uchopit problém konkurenceschopnosti, je sdílení informací, zkušeností a nejlepších prostředků týkající se potencionálních možností a příležitosti širší aplikace environmentálních daní. Země, které stojí před problémem konkurenceschopnosti sektorů

vyplývající z jednostranných iniciativ přijatých na národní úrovni, by mohly uvažovat o vzájemných možnostech a změnách politik, avšak v rámci, který poskytuje vícestranný dialog. OECD poskytuje jedinečné forum k vedení takových diskusí, které svedou dohromady vládní experty z oblasti daní a životního prostředí z 30 rozvinutých zemí a zároveň rozvíjí široce zaměřený program pokrývající přes 60 nečlenských zemí.

Rozdělování příjmu/důchodu

Dalším klíčovým tématem politických diskusí jsou dopady opatření politiky životního prostředí na rozdělování důchodu. Omezené množství dostupných dat ukazuje, že některé environmentální daně mohou být do určité míry regresivní, a tedy jejich zátěž pocítí více domácnosti s nízkými příjmy než ostatní domácnosti. Daně také mohou zvýšit regionální příjmové nerovnosti v některých zemích. Celkové hodnocení distribučních dopadů by však mělo zahrnovat také sekundární vlivy kompenzací, snížení daní a vyvolané vlivy na zaměstnanost. V některých případech se navíc domácnosti s nízkým příjmem budou těšit ze zlepšení životního prostředí vyvolaného zavedením nových politických opatření nejvíce – protože obvykle žijí v oblastech, kde zátěž ze znečištění, hluku apod. dosahuje vyšších hodnot než je průměr.

Opatření zmírňující regresivní dopady, jako např. snížené daňové sazby pro domácnosti s nízkými příjmy, mohou snižovat ekologickou účinnost daní, a měli bychom se jim proto raději vyhnout. Mají-li být domácnosti s nízkými příjmy kompenzovány, vlády by měly hledat spíše jiná, přímější, opatření, například v rámci systému transferů. Takováto kompenzační opatření mohou zachovat cenový signál daní, a tak poskytnout jasný podnět ke změně chování ekologicky příznivějším směrem a zároveň snížit dopady daní na příjem domácností.

Použití výnosů z daní

Každá země se o využití výnosů z environmentálních daní rozhoduje podle svých specifických ekonomických, fiskálních a environmentálních podmínek.

K dispozici je několik možností. Výnosy mohou snížit deficit (státního) rozpočtu, přispět k přebytku (státního) rozpočtu, nebo financovat libovolné zvýšení vládních výdajů. Výnosy mohou také poskytnout prostor pro snížení jiných daní za účelem snížení distorzí na trhu práce a kapitálu (ztráty efektivity), posilovat konkurenceschopnost, nebo být použity ke zvýšení přijatelnosti daní k ochraně životního prostředí v očích veřejnosti. Některé formy užití výnosů a daňových úlev však mají potenciál narušovat princip PPP (princip znečišťovatel platí – „polluter pays principle“; pozn. překl.) a vyžadují proto opatrné zacházení.

Daňové výnosy mohou být vázány na specifické výdajové účely, v některých případech i ekologicky motivované. Ačkoliv databáze OECD/EU ukazuje, že největší množství účelově vázaných výnosů je v současnosti u daní z paliv, a to na výdaje spojené s výstavbou silnic a obdobné účely (*to platí i pro ČR, kde xxx % výnosů ze silniční daně a xxx % výnosů ze spotřební daně na benzin a naftu je příjmem Státního fondu dopravní infrastruktury, pozn. překladatale*). V některých případech může účelové vázání části výnosů ještě dále zvyšovat ekologickou účinnost nebo ekonomickou efektivitu příslušné daně. Účelová vázanost však představuje ohrožení výše zmíněného principu „znečišťovatel platí“. Zároveň účelové vázání výnosů předem fixuje užití daňových příjmů, což může být překážkou pro případné

přehodnocení a modifikaci daní a výdajových programů. Takto účelově vázané přerozdělování výnosů by proto mělo být pravidelně vyhodnocováno z hlediska ekonomické a ekologické racionality, aby nedocházelo k neefektivním výdajům, které by jinak z obecných daňových výnosů financovány nebyly. Tak například alokace výnosů silniční daně (nebo dalších daní v sektoru dopravy) do budování dopravní infrastruktury může vést k přeinvestování tohoto sektoru.

Výnosy mohou být využity také ke snížení jiných daní. To může snížit ztráty efektivity, které obecně vznikají při výběru daní; a to pokud daně, které jsou snižovány, jsou více distorzní (překážkou tržní efektivity; pozn. překladatele) než environmentální daně, které jsou zaváděny. Tento bod závisí na konečném dopadu předmětných daní, protože různé daně mají různý dopad na daňovou zátěž⁶.

Jednou z často diskutovaných možností je přesměrování daňové zátěže z práce ke znečištění, s očekáváním, že nižší zdanění práce povede ke zvýšení poptávky po práci a/nebo pracovního úsilí. To může přispět ke zvýšení zaměstnanosti a/nebo snížení nezaměstnanosti současně se zlepšením životního prostředí (hypotéza „dvojí dividendy“; double dividend). Teoretické a empirické důkazy konceptu dvojí dividendy však nejsou nezvratné. Mnoho vlád nicméně zavádí příjmově neutrální zelené daňové reformy; *mimo jiné* se záměrem získat dvojí dividendu. Pokud by existovaly nezvratné důkazy pozitivního vlivu na zaměstnanost v důsledku přesunu daňové zátěže z práce ke znečištění, tento důkaz by vyvážil argumenty týkající se konkurenceschopnosti a rovnosti (distribuce), které jsou používány proti zavádění nových nebo vyšších environmentálních daní. *Ex post* vyhodnocování těchto nástrojů tak, aby byla vyvrácena, nebo potvrzena hypotéza dvojí dividendy, je proto velice potřebné.

Podpora přijatelnosti

Povzbuzování přijatelnosti je klíčovou podmínkou efektivního zavedení ekologické daňové reformy. Jednotlivé státy by proto měly věnovat další úsilí na identifikaci jednoduchých a jasných cílů environmentálních daní, šíření informací a věnovat dostatek času na veřejná slyšení nebo jiné formy konzultací. To může zahrnovat vytvoření „zelených daňových komisí“ a meziresortních pracovních skupin. Dostatek času pro konzultace umožňuje veřejnosti a (soukromým) zájmovým skupinám ovlivnit politiku a vládě objasnit širší politické cíle chystané reformy. Takové zapojení veřejnosti pomáhá získat legitimitu a podporu ekologického úsilí. V některých případech může být veřejná akceptovatelnost ekologického zdanění podpořena, pokud je ve stejnou dobu oznámeno zvýšení výdajů na související projekty nebo jsou zavedeny „balíčky“ opatření.

Jak bylo zmíněno výše, pokud byly v zájmu zachování konkurenceschopnosti průmyslovým podnikům předtím poskytnuty výjimky a úlevy z environmentálních daní, aby byla zvýšena přijatelnost daného environmentálního programu, měly by být vzaty v úvahu alternativní prostředky podporující akceptovatelnost těchto daní. Jedná se například o recyklaci výnosů daní zpět do průmyslu, aniž by byla narušena motivace k meznímu snižování znečištění. Obecně by pak tato opatření měla být implementována jako dočasná a přechodná.

⁶ Všechny daně, včetně daní uvalených na znečištění, doléhají na individua jako spotřebitele, pracující, zaměstnance nebo investory. Avšak, výsledný konečný dopad – tj. jak se tato zátěž přenesla na individua prostřednictvím vyšších cen, nižších mezd a/nebo nižších výnosů kapitálu – se může lišit v závislosti na specifičnosti daně a charakteristikách dotčených trhů.

Další práce OECD

OECD bude pokračovat v práci na mnoha dalších tématech souvisejících s environmentálními daněmi:

Databáze environmentálních daní bude pravidelně aktualizována a rozšiřována tak, aby pokryla všechny relevantní poplatky a odvody.

Materiály obsažené v databázi budou nadále analyzovány s cílem pomoci členským zemím formulovat efektivní politiku a opatření pro zlepšování životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje.

Pokračovat v šetření a hodnocení „zelených fiskálních reforem“ v členských státech.

Revidovat a posuzovat empirické důkazy o dopadech na konkurenceschopnost, které byly identifikovány jako jedna z hlavních překážek širšího užití jednotných environmentálních daní a které jsou důvodem pro zavedení různých nástrojů, jež mají tyto dopady kompenzovat.

Podporovat výzkum společného zavádění daní s jinými nástroji (obchodovatelná povolení, dobrovolné dohody apod.), které jednotlivé země užívají ve snaze dosáhnout ekologických cílů.

Organizovat setkání odborníků na daně a životní prostředí zastupujících vlády zemí OECD zajímající se o ekologické zdanění s cílem usnadnit sdílení informací, zkušeností a nejlepších praktik. Tato setkání nabízejí jednotlivým stranám prostor pro nalezení možných společných změn politik na národní úrovni tak, aby byla vzata v úvahu konkurenceschopnost jednotlivých sektorů.

V rámci programů přesahujících OECD sdílet informace, zkušenosti a nejlepší praktiky i s nečlenskými zeměmi.

Další informace

Více informací vztahující se k tomuto Politickému prohlášení můžete získat od:

Nils Axel Braathen (e-mail: nils-axel.braathen@oecd.org, tel.: (33-1) 45 24 76 97) nebo

Christopher Heady (e-mail: Christopher.Heady@oecd.org, tel.: (33-1) 45 24 93 22)

Další informace

„Environmentally Related taxes in OECD Countries: Issues and Strategies“. OECD, Paris. 2001

Translated under the responsibility of Charles University Environment Center from the original English edition published under the title: Environmental Related Taxes: Issues and Strategies. OECD Policy Brief, November 2001. Copyright OECD, 2001. The OECD is not responsible for the quality of the Czech translation and its coherence with the original text.

Přeloženo Centrem pro otázky životního prostředí Universita Karlova z anglického originálu publikovaného pod názvem: Environmental Related Taxes: Issues and Strategies. OECD Policy Brief, listopad 2001. Copyright OECD, 2001. OECD neodpovídá za kvalitu českého překladu a jeho soulad s originálním textem.

This *Overview* is the translation of excerpts from :
*Environmentally Related Taxes in OECD Countries : Issues and
Strategies* © 2001, OECD.

Publications are available for sale at the OECD Paris Centre: 2, rue
André-Pascal, 75775 Paris Cedex 16, FRANCE and at
www.oecd.org.

Overviews are available for free on
the OECD Online Bookshop at
www.oecd.org.

The *Overviews* are prepared by the
Rights and Translation unit, Public
Affairs and Communications
Directorate.

email : rights@oecd.org
Fax: +33 1 45 24 13 91

© OECD 2002

Reproduction of this *Overview*
is allowed provided the OECD
copyright and title of the
original publication are
mentioned.